

УДК 338.486.3

М. В. Босовська

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті викладено авторський теоретичний підхід до визначення сутності та змісту категорії «інтеграція».

Розглянуто логіку розгортання дослідження інтеграції в економічних науках і сформульовано її базові теоретичні положення. Обґрунтовано необхідність дослідження інтеграції у площині двох протекцій: широкій (феномен, філософія бізнесу, максима, принцип ринкової поведінки, аксіома, сукупність економічних відносин, підхід до управління) та вузькій (категорія цілісності; стан; результат діяльності; процес; форма діяльності; організаційна структура; стратегія розвитку, зростання та модернізації; система; методологія дослідження; засіб). Визначено принципи формування предметного поля інтеграції. У межах розвитку інтеграції як самостійного наукового економічного знання запропоновано виокремити аспекти її наукового дослідження: змістовний, еволюційний, функціональний, економічний, структурний, соціально-психологічний, інноваційний, управлінський, організаційний, конвергентний, ринковий, конкурентний, комплексний.

Ключові слова: *інтеграція, економічна інтеграція, теорія інтеграції, інтеграційний процес, мультидисциплінарний підхід*

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси займають домінуюче і пріоритетне місце серед феноменів та явищ, що визначають як сучасний перспективний розвиток економіки, так і обумовлюють теоретичне підґрунтя наукових досліджень.

Однак, науковий інтерес до проблеми відзначається відсутністю єдності у розумінні інтеграції як категорії, що пояснюється складністю досліджуваного предмету та вимагає її глибокого аналізу й теоретичного обґрунтування на основі сукупності компонентів предметного простору досліджень. Це обумовлює актуальність статті, її мету та завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексний огляд теоретичних та прикладних здобутків наукової спільноти щодо розгляду питань визначення сутності та змісту інтеграції як самостійної категорії свідчить про багатогранність розробок у цьому напрямі. Зокрема, проблемою ідентифікації економічного змісту інтеграції займалися провідні вітчизняні дослідники (С. Кравчук, С. Козьменко, А. Пилипенко, [1-3]); зарубіжні вчені (В. Барінов, Д. Жмуров, Д. Новіков, Р. Мілерс, Р. Майлзу, Ч. Сноу [4-6]). Критичне опрацювання праць зазначених авторів дозволило нам окреслити ряд дискусійних і невирішених проблем, пов'язаних із відсутністю єдиного погляду на зміст інтеграції як економічної категорії, відсутністю комплексного підходу щодо визначення предметного поля інтеграції, потребою структуризації аспектів дослідження *інтеграції як самостійного міждисциплінарного наукового знання.*

Мета статті – розроблення авторського теоретичного підходу до розуміння сутності категорії «інтеграція», визначення її змістовних складових та структурних аспектів щодо осмислення інтеграції як самостійного міждисциплінарного наукового знання.

Основні результати дослідження. Продовжуючи теоретичну дискусію щодо розгляду категорії інтеграція пропонуємо визначити контури її предметного поля на основі удосконалення власних досліджень, представлених у [7, с. 60-63] (рис.1).

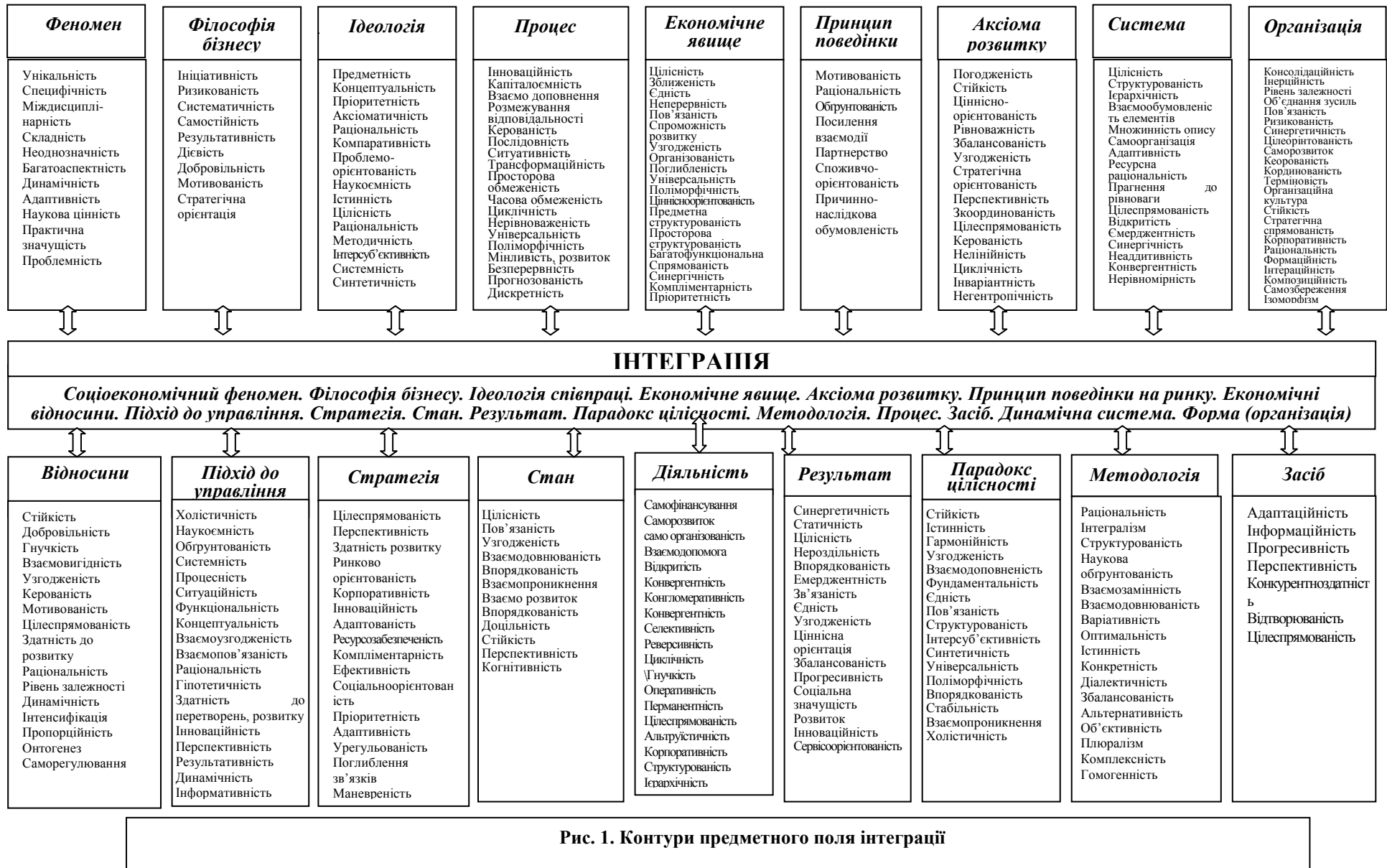

Рис. 1. Контури предметного поля інтеграції

Семантичний аналіз інтеграції дозволив сформулювати власне розуміння цієї категорії з наголосом на необхідності її розгляду у площині двох протекцій – широкій (феномен, філософія бізнесу, максима, принцип ринкової поведінки, аксіома, сукупність економічних відносин, підхід до управління) та вузькій (категорія цілісності; стан; результат діяльності; процес; форма діяльності; організаційна структура; стратегія розвитку, зростання та модернізації; система; методологія дослідження; засіб). Крім того, на рис.1. нами представлено принципи, що визначають складові компоненти інтеграції.

Крім того, диспозиційність у розумінні змісту категорії «інтеграція» та її амбівалентна сутність обумовили наявність різноманітних підходів, що характеризують ставлення до цієї проблеми, що також породжує науковий дискурс і потребує більш глибокого теоретичного осмислення.

Так, Р. Мілерс, Р. Майлзу, Ч.Сноу пропонують розглядати інтеграцію у розрізі трьох підходів [6, 8]: структурного (як певної організаційної структури, сукупності внутрішніх зв'язків, топографічного (як поєднання географічних, нормативних, соціальних та інших особливостей інтеграції), організаційного (як певної організаційної форми управління компанією). Даний підхід підтримали російські вчені (В. Барінов, Д. Жмуров, Д. Новіков [4, 5] та українські науковці (Г. Горіна [9]). У свою чергу В. Матвеев та Н. Кравчук пропонують виділити позиційний (інтеграційна взаємодія з метою ділових операцій), конкурентний (інтеграційні процеси, спрямовані на формування конкурентних переваг), ресурсний (об'єднання на логіці стратегічних потреб учасників) та управлінський підходи (створення між фірмових структур управління) щодо вивчення інтеграції, в основу яких покладено різноманіття співіснуючих видів інтеграції [1].

С. Козьменко та К. Багмет ідентифікують сутність поняття інтеграції з точки зору таких підходів, як організаційний (увагу акцентовано на логіці структурної побудови інтеграційних утворень), ресурсний (фокусовано увагу на джерелах формування та використання ресурсів учасників інтеграції), функціональний (враховано існуючу спільність виконуваних функцій, інтересів та взаємо вигідність відносин) та результативний (розглянуто з позиції можливості отримання синергетичного ефекту) [10, с. 24]. Отже, узагальнення представлених наукових поглядів дає змогу констатувати теоретичну недопрацьованість проблеми, так як кожен з дослідників вкладає свій зміст в поняття інтеграції. Так, представлені підходи характеризуються вузькістю та моноаспектністю, відсутністю однозначного підходу, це значною мірою ускладнює подальші дослідження. Зважаючи на це, нами зроблено висновок, дана ситуація не може віддзеркалювати існуючі реалії розуміння інтеграції та в повній мірі відобразити її зміст.

У якості розвитку теорії інтеграції як самостійного наукового економічного знання запропоновано виокремити такі *аспекти* її наукового дослідження:

семантичний (змістовний, компонентний) - передбачає розгляд сутності інтеграції через призму змістовних елементів: як категорії цілісності; як процесу, що веде до формування стану пов'язаності (формування, посилення, поглиблення зв'язків, збільшення їх кількості та зміна якості); як результату - наслідку здійснення інтеграційного процесу, що передбачає створення певної цінності або досягнення цілей з метою виконання практичної, наукової, навчальної та інших функцій інтеграції;

етимологічний (еволюційний) - дозволяє сформулювати сукупність науково-історичних передумов для обґрунтування закономірностей інтеграційних процесів на основі дослідження теорій, концепцій та моделей формування та розвитку інтеграційної взаємодії; виступає мистецтвом надання консолідованим ресурсам нових можливостей для створення цінностей; сприяє подальшому адаптивному

удосконаленню теорії, методології та практики інтеграції.

функціональний - полягає у визначенні інтеграції через роль, яку вона відіграє на всіх рівнях відносин (нано- (персональний); мікро- (підприємство); мезо- (область, кластер, регіон); макро- (країна); мега- (група країн); мета- (світ)) через формування дієвих механізмів взаємодії суб'єктів;

економічний (синергетичний, цільовий) - передбачає дослідження інтеграції через систему економічних вигід від інтеграційної взаємодії через отримання синергетичного, комерційного, соціального, бюджетного, господарського ефектів; формування інтеграційного потенціалу за рахунок об'єднання ресурсів, зниження трансакційних витрат, удосконалення інтеграційної діяльності, розроблення механізмів інтеграційного зростання, реагування на зміни зовнішнього середовища;

структурний - полягає у дослідженні інтеграції з позиції кількості та складу учасників та спрямований на створення раціональної організаційної структури та структури управління інтегрованого утворення; формування інформаційних, управлінських, технологічних, соціальних та інших зв'язків між його складовими; забезпечення оптимального обсягу інтеграційного потенціалу підприємства; визначається через ступінь впровадження прогресивних інформаційних та управлінських технологій, рівень організації виробничої та обслуговуючої систем загалом і окремих функціональних підсистем підприємств;

соціально-психологічний - передбачає дослідження кадрового потенціалу інтегрованої структури як ключового елементу, механізмів формування та реалізації єдиної кадрової політики на засадах розвитку корпоративної культури та забезпечення соціальних цінностей, забезпечення стандартів якості роботи; спрямований на підвищення соціальної адаптації, психологічного комфорту та захищеності персоналу, ефективності та якості праці;

інноваційний - зорієнтований на дослідженні інноваційного потенціалу інтегрованого формування для підвищення інтенсивності та ефективності спільної інноваційної діяльності;

управлінський - розкривається через спільність інтересів та взаємовигідних відносин між керуючою та керованою системами; учасниками інтеграції; системами стратегічного, операційного та тактичного управління реалізується через функціональну структуру управління інтеграційними процесами (виокремлення та реалізацію таких загальних та спеціальних управлінських функцій, як регулююча, організаційна, прогностична, координаційна, мотиваційна, адміністративна, консультативна, дослідницька, комунікативна, інформаційна, креативна тощо) з метою розроблення та прийняття управлінських рішень на основі функціонального, процесного, системного або ситуаційного підходів;

організаційний - згідно якого інтеграція розглядається як специфічна організаційна форма суб'єкту господарювання. Даний підхід до аналізу інтеграційних процесів властивий одним з родоначальників сучасних економічних досліджень мережевої організації - Р. Майлзу і Ч. Сноу [4]. Вони розглядали межфірмову взаємодію як новітній етап розвитку в еволюції організаційних структур управління компанією: лінійна - функціональна - дивізійна - матрична - мережева (інтегрована). На їх думку, особливість інтегрованої структури полягає у тому, що місцем її виникнення є глобальні динамічні ринки, де компанії постійно повинні займатися розробкою товарів та послуг. Згідно даного аспекту об'єктом дослідження виступають: процеси управління діяльністю інтегрованого утворення; розподіл функцій у межах системи менеджменту та між учасниками; моделі формування інтеграційної взаємодії; параметри організаційних обмежень інтеграційних формувань; інституційне забезпечення розвитку відносин;

конвергентний та компліментарний - спрямований на розвиток теорії, методології та практики формування та розвитку інтеграції з урахуванням внутрішніх можливостей (наявності компліментарних ресурсів) та зовнішніх тенденцій (глобальних та регіональних умов діяльності; створення сприятливих передумов для виходу вітчизняних інтегрованих структур на міжнародний рівень та залучення іноземних партнерів до діяльності на території України);

ринковий - досліджує зростання потенціалу інтегрованої структури шляхом вибору оптимальної стратегії взаємовідносин із партнерами та іншими учасниками середовища функціонування, створення умов для сприятливого стратегічного співробітництва на територіальному та галузевому ринках;

конкурентний – передбачає дослідження інтеграційних процесів як новітнього підходу до організації бізнесу на основі консолідації та створення на цій основі можливостей для досягнення конкурентних переваг;

синтетичний (консолідований, комплексний) - базується на методологічному синтезі міждисциплінарних та різноаспектних наукових знань про інтеграцію з метою вироблення єдиної інтеграційної концепції.

Висновки. Таким чином, інтеграція – це складне соціально-економічне явище, що має багатоаспектний предмет дослідження та міждисциплінарний характер існування. Поняття інтеграції необхідно вивчати в широкому і вузькому сенсі з урахуванням міждисциплінарних зв'язків та на основі дослідження окремих аспектів та сторін діяльності як наукових проблем інтеграції. Очевидно, що розуміння змісту інтеграції дозволить у подальшому розробляти дієві механізми формування та розвитку інтеграційних відносин суб'єктів господарювання в нестабільному підприємницькому середовищі.

Список використаної літератури

1. Кравчук Н.М. Теоретичні підходи до визначення категорії «стратегічні альянси» / Н.М. Кравчук, В.В. Матвеев // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журнал. –Вип.1-2. – К.: Книжкове вид-во НАУ. –2008. –С. 696-701.
2. Козьменко С.М. Теоретичне підґрунтя банківсько-страхової інтеграції / С.М. Козьменко, К.В. Багмет // Вісник НБУ. – 2012. – № 2 (192). – С. 22-27.
3. Пилипенко А.А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку: монографія / А.А. Пилипенко. – Харків: ВД "Інжек", 2007. – 380 с.
4. Баринов, В.А. Развитие сетевых формирований в инновационной экономике / В.А. Баринов, Д.А. Жмуров // Менеджмент в России и за рубежом. – 2007. – №1. – С. 20-30.
5. Новиков, Д. Сетевые структуры и организационные системы: монографія / Д.А. Новиков. – М.: ИПУ РАН, 2003. – 102 с.
6. Miles R. Causes of failure in network organizations/ R.E. Miles, C.C. Snow // California Management Review. – 1992. –Summer. – С. 53-72.
7. Босовська М.В. Теоретичні засади інтеграційного процесу / М.В. Босовська // Економічний часопис-XXI. – № 5-6. –2013. – с. 60-63.
8. Miles R.E. Network organization: New concepts for the new forms [Текст] / R.E. Miles, C.C. Snow // California Management Review. – 1986. – Vol. 28, №2. – С. 53-72
9. Горіна Г. Міжнародні готельні мережі: стратегії розвитку в умовах глобалізації: автореф. дис. . канд. екон. наук : 08.00.02 / Г. О. Горіна; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. - Донецьк, 2011. - 20 с. - укр.
10. Козьменко С.М. Теоретичне підґрунтя банківсько-страхової інтеграції / С.М.

Козьменко, К.В. Багмет // Вісник НБУ. – 2012. – № 2 (192). – С. 22-27

Стаття надійшла до редакції 02.04.2014.

M. Bosovskaja

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE INTEGRATION PROCESS

The author's theoretical approach to the essence and the meaning of category "integration" is presented in the article.

Purpose. Based on this goal, defined individual components of integration on the basis of the system analysis and genesis of potentials in different areas of knowledge; interdisciplinary justified considering the complex of economic, social, historical, political, philosophical, and psychological signs and characteristics. The logic of research of the integration was examined and the basic theoretical principles of integration in the field of management were formulated.

Results. The necessity of research of the integration was justified in two plane patronage: wide (the phenomenon, business philosophy, maxim, the principle of market behavior, axiom, set of economic relations, approach to the management and narrow (category of integrity, condition, performance; process, a form of activity, organizational structure, strategy development, growth and modernization, system, research methodology, tool). The principles of forming the subject field of integration. As part of the development of integration as an independent scientific economic knowledge is proposed to distinguish the following aspects of research: descriptive, functional evolutionary economic structural socio-psychological organizational innovation management convergent market competitive, complex.

Conclusion. Understanding of the meaning of integration allow us to develop the effective mechanisms of integration relationship of market participants in the future in the condition of instable business environment.

Key words: *the theory of integration; economic integration; integration of management; process integration; multi-disciplinary approach.*